

bilimname XXXVI, 2018/2, 587-607
Geliş Tarihi: 02.07.2018, Kabul Tarihi: 25.10.2018, Yayın Tarihi: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.439858>

DİNDARLIK İLE EGO SAĞLAMLIĞI VE EMPATİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Sezai KORKMAZ^a

Öz

Dindarlık değişkeni insanın hayatında birçok açıdan etkisini göstermektedir. Yapılan çeşitli araştırmalarda dindarlık değişkeninin farklı değişkenlerle etkileşimi ele alınmaktadır. Bu çalışmada ise dindarlık, ego sağlamlığı ve empati ile ilişkilendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı cinsiyet ve eğitime göre dindarlığı incelemek ve ego sağlamlığı, empatik ilgi ve dindarlık arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Bu değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçebilmek adına 702 kişiye anket uygulanmıştır. Çalışmanın katılımcıları, tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Anketler internet ortamında yapılmıştır. Verileri toplamak için Block ve Kremen tarafından geliştirilen Ego Sağlamlık Ölçeği (1996), Davis tarafından geliştirilen Kişilerarası Tepkisellik Ölçeğinin, Empatik İlgi boyutu (1980) ve Zwingmann ve diğerleri tarafından geliştirilen Müncher Motivasyonel Dindarlık Envanteri (2004) kullanılmıştır. Araştırmada model olarak değişkenler arasındaki ilişkiyi ele alan tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmada metot olarak dokümantasyon ve tarama (survey) yöntemi kullanılmıştır. Çalışma verilerinin analizi SPSS-18 programı kullanılarak yapılmıştır. Ayrıca aracı değişken etkisinin analizini yapmak için Hayes'in (2013) SPSS için geliştirdiği Process Makro eklentisi kullanılmıştır. Process Makro'da, aracı değişken bootstrap model 4 analizi esas alınmıştır. Çalışmanın t-test bulgularında cinsiyete göre dindarlık analizinde gruplar arasında anlamlı derecede farklılıklar görülmemektedir. ANOVA testi bulgularına göre ise eğitim düzeyine göre dindarlık konusunda gruplar arasında anlamlı derecede farklılıklar tespit edilememiştir. Korelasyon ilişkilerine bakıldığında dindarlık ile ego sağlamlığı ve empati arasında anlamlı düzeyde pozitif yönde ilişki bulunmaktadır. Regresyon ilişkisine göre dindarlık hem ego sağlamlık değişkenini hem de empati değişkenini yordamaktadır. Aracı değişken etkisine bakıldığında, ego sağlamlık değişkeni aracı değişken olarak dindarlık ile empati arasındaki ilişkiye etki etmektedir.

Anahtar kelimeler: Din Psikolojisi, Dindarlık, Ego Sağlamlığı, Empati.

^a Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, kzsezai@gmail.com

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGIOSITY, EGO RESILIENCE AND EMPATHY

The variable of religiosity has been influencing many aspects of human life. In various studies, religiosity variables are associated with different variables. The variables of this research are religiosity, ego resilience and empathy. For this reason, In this study examines the relationship among religiosity, ego stability or resilience and empathy. Human beings coincidence many positive and negative events throughout their lives. People can be happy and sad in lifespan when they are coping with these events. In both cases, there are some psychological processes that need to be taken under control (Nazlı Batan & Ayten, 2015). It is revealed in various studies that psychological processes in which a person uses coping with positive or negative events are also influenced by religiousness...

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Giriş

Dindarlık kişinin kendine hâkim olması ve hayatın birçok alanında birtakım kurallara uyması anlamına gelmektedir (Gladden, Welch, Figueredo, & Jacobs, 2009). Dinler kuralları koyarken yapıları gereği insanlara mutluluk ve huzur sağlayan bir rehber ve araç (Göcen, 2013) olduklarını belirtirler. Dindarlığın koruyucu yönü ele alındığında psikolojik sağlık veya ego sağlığı ile arasında ilişkilerin olduğu çeşitli çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Ego sağlığı konusunda psikolojik dayanıklılık veya sağlık, duygusal denge, başa çıkma süreçleri, yeterlilik duyma, deneyimlere açık olma, sosyalleşme, öz-yeterlilik ve öz-düzenleme gibi kavramlar ele alınmaktadır (Block & Kremen, 1996). Ego sağlığı ile dinin farklı şekillerde de olsa ortak ele aldıkları kavramlar bulunmaktadır. Bu bakımdan dindarlığın çeşitli açılardan ego sağlık olgusuyla ilişkili olması öngörülebilir.

İnsan yaşamı boyunca olumlu ve olumsuz birçok olayla karşılaşmaktadır. Bu olaylarla temas kurarken bazen mutlu olmakta bazen ise üzgün olabilmektedir. Her iki durumda da kontrol altına (Nazlı Batan & Ayten, 2015) alması gereken bir takım psikolojik süreçler yaşamaktadır. Kişinin olumlu veya olumsuz olaylarla başa çıkmada kullandığı psikolojik süreçlerde, dindarlığın da etkili bir faktör olduğu çeşitli çalışmalarda ortaya çıkmaktadır (Ghoshal & Mehrotra, 2017; Göcen, 2013; Karim Mithaa, 2016; Nazlı Batan & Ayten, 2015; Özcan, 2016; PEW, 2014; Uysal, Kaya Göktepe,

Karagöz, & İlerisoy, 2017).

Dindarlığın, çoğu zaman prososyal davranışları desteklediği görülmektedir (Aytan, 2013; Göcen, 2012). Dindar olan kişi; dinin emirlerinin bir gereği olarak, diğerini hissetmek ve yardım etmek gibi prososyal davranışları önceleyebilmektedir (Aytan, 2013). Çeşitli dini metinler incelendiğinde karşıdakinin duygularını ve yaşadıklarını hissedip aynı onun gibi benzer duyguları taşıma durumuna da çokça rastlanmaktadır. Empati, dinin veya dindarlığın en önde gelen prososyal kavramlarından biridir denilebilir (Özcan, 2016). Bu bakımdan dindarlıkla empati arasında ilişki kurulması mümkündür.

Empati, bir kişinin başka bir insanın iç dünyasında yaşamış olduğu şeyleri düşünme ve hissetme becerisidir (Kohut, 1971; Wilson & Thomas, 2004). Empati, kişinin dolaylı gözlem yapması, başkasının nazarından olaylara bilişsel ve duygusal olarak bakabilmesidir. Bireyin bilişsel ve duygusal olarak diğerinin duyduğu ve gördüğü açıdan hissederek, kendini onun yerine koyabilme becerisi ve yetisidir (Blackstone, 2007; Kohut, 1977). Empati, bağlanma tecrübesi, sosyal öğrenme, kişisel özellikler, kişilik ve ahlaki gelişim tarafından şekillenmektedir. Bu nedenle empati kavramı, sosyal psikoloji, benlik psikolojisi ve değerler psikolojisi alanlarında daha fazla önemli görülebilmektedir (Koç, 2009; Wilson & Thomas, 2004). Başka bir tanıma göre ise empati, insanın bilişsel olarak ikilik yaşamayarak kendi bedeninde başkasının duygusunu, düşüncesini ve diğer niteliklerini deneyimlemesidir (Blackstone, 2007).

İnsan, kendisinin değişen durumlarına ve çevresinde değişim geçiren dünyaya çok iyi uyum sağlamaktadır. İnsanın uyum yeteneğini sağlıklı bir şekilde devam ettirmesini düzenlemeye, uyumluluğa ve semptomlardan uzak olan ruh sağlığına bağlıdır (Block & Kremen, 1996). Psikolojik sağlık ya da ego sağlamlığı kavramı bu konuda oldukça önemlidir. Çünkü ego sağlamlığı kişinin, uyum sağlama ve başa çıkma becerisini kullanarak olumsuz durum ve olayların (Block & Kremen, 1996; Kararımak & Siviş-Çetinkaya, 2011) üstesinden gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Ego sağlamlığı, bireylerin sürekli olarak değişen çevresel etkilere karşı uyum sağlama becerileridir (Farkas & Orosz, 2015) de denilmektedir. Ego sağlamlığı, Block'un kişilik teorisinin de bir parçasıdır. Block, kişilik teorisini ego sağlamlığı ile ego kontrolünü birleştirerek kavramlaştırmıştır (Block, 2002; Farkas & Orosz, 2013). Ego sağlamlığı kavramı psikolojik sağlık ve dayanıklılık olarak da adlandırılmaktadır (Block, 2002; Block & Kremen, 1996; Farkas & Orosz, 2013; Kararımak & Siviş-Çetinkaya, 2011).

Bu çalışmanın amacı dindarlık ile ego sağlamlığı ve empatik ilgi değişkenleri arasındaki etkileşimleri ele almaktır. Bu üç değişkenin birbirleriyle ilişkisi daha önceki çalışmalarda ele alınmamıştır. Araştırmada bu üç değişken arasındaki ilişkinin ele alınmasıyla yeni ilişkilerin de ortaya çıkacağı beklenilmektedir. Çalışmada dindarlık kavramı motivasyonel dindarlık yaklaşımından ele alınmaktadır. Bu açıdan dindarlık, kişinin düşünme, tecrübe etme ve davranışta bulunma çeşitlerini içeren din ile kişisel olarak pozitif yönlü bir ilişki geliştirme şeklidir (Uysal, Turan, & Işık, 2014). Bu haliyle dindarlık, ahlaki öz-denetimi, önemli yaşam olaylarında işbirliği sağlamayı, yaşamda önemli olayları dolaylı denetlemeyi, önemli olayların yararlılığını ve adaletliliğini denetlemeyi, benlik saygısını, şükran ve takdiri, prososyal davranışları ve ideolojik bilgiyi kapsamaktadır (Uysal vd., 2014; Zwingmann vd., 2010).

Veysel ve diğerlerinin (2014) yaptığı çalışmada motivasyonel dindarlık temel olarak bireysel ve toplumsal dindarlık olarak iki faktörde toplanmıştır. Yapılan araştırmada bireysel dindarlığın toplumsal dindarlığa göre daha yüksek çıkması, bireylerin Tanrı ile ilişkilerinin daha güçlü olduğu yönünde yorumlanmıştır. Ayrıca çalışmada cinsiyete göre dindarlık, eğitim durumuna göre dindarlık fark testleri de yapılmaktadır. Dindarlığın ego sağlamlığı ve empati arasındaki korelasyonu incelenirken aynı zamanda dindarlığın yordama kuvvetine de bakılmaktadır. Son olarak ego sağlamlığının dindarlık ile empati arasındaki aracı değişken etkisine de bakılmaktadır.

Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında dindarlık ile psikolojik sağlamlık ve empati ilişkisini ele alan çalışma bulunmamaktadır. Uysal ve diğerleri başa çıkma ile hayat memnuniyeti ve psikolojik sağlamlık arasındaki etkileşimi incelemiştir. Olumlu dini başa çıkmanın psikolojik sağlamlıkla pozitif yönde ilişkili olduğunu tespit etmiştir (Uysal et al., 2017). Yapılan başka bir çalışmada ise dini başa çıkma ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır (Nazlı Batan & Ayten, 2015). Klinik psikolojide yapılan bir çalışmada bipolar hastalarında dindarlık/maneviyat ve manik semptomlar arasında önemli bir ilişki olduğu görülmüştür. Bulgulara göre dindarlık, manevi iyi olma ile dayanıklılık arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmüştür (Mizuno et al., 2018). Başka bir çalışmada depresyonda olan hastaların içsel dindarlıkları ile psikolojik sağlamlık ve hayat kaliteleri arasında anlamlı ilişkilerin olduğu bulgulanmıştır (Mosqueiro, da Rocha, & Fleck, 2015).

Başka bir çalışma da uzun ömürlü yetişkinlerde dindarlık ve

maneviyatın önemli bir dayanıklılık stratejisi sağladığı görülmüştür. Ayrıca dindarlık ve maneviyat, uzun ömürlü bireylerin psikolojik olarak iyi olmalarında, sağlık ve sosyal sorunları çözmede yardımcı olmaktadır (Mosqueiro et al., 2015). Empati ile dindarlık ilişkisini ele alan çalışmalara bakıldığında; bir araştırmada dindarlık ile empati arasında pozitif ilişki olduğu belirtilmiştir. Ayrıca empati değişkeni karanlık üçlü (narsizim, makyavelcilik, psikopati: dark triad) ve dindarlık arasında aracı değişken görevi üstlenmiştir (Łowicki & Zajenkowski, 2017). Brezilyalı tıp öğrencileri örnekleminde yapılan başka bir çalışmada empati ile hayatın anlamı ve daha önce alınan ruh sağlığı tedavisi arasında pozitif ilişki olduğu, dindarlık ile empati arasında ise ilişki olmadığı görülmüştür (Damiano, de Andrade Ribeiro, dos Santos, da Silva, & Lucchetti, 2017). Empatik ilgi ve dindarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmada dini inançlar ile empati arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Dini katılım ile empati arasında ise herhangi bir ilişki olmadığı görülmüştür (McDonald, Olson, Lanning, Goddard, & Marshall, 2018).

Ülkemizde empati ile dindarlık arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalara bakıldığında; bir araştırmada ergenlerin dindarlığı ile empati yapmaları arasında pozitif yönde bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir (Şahin, 2008). Genç katılımcılar üzerinde yapılan bir araştırmada ise empati ile dindarlık arasında anlamlı ilişkiler olduğu ortaya koyulmuştur (Uysal, 2016). Yetişkin örneklem üzerinde yapılan bir başka araştırmada ise empati ile dindarlık arasında anlamlı ilişkilerin olduğu bulgulanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre içsel dindarlık puanı yüksek olanların dışsal dindarlık puanına sahip olanlara göre empati yapma durumları daha yüksek çıkmıştır (Koç, 2009). Örneklem grubu 16-74 yaşları arasında olan bir başka çalışmada ise dini inanç ve ibadetin, empatik ilgi ile anlamlı düzeyde pozitif yönde ilişkisi olduğu ifade edilmiştir (Ayten, 2013).

Psikoloji literatüründe dindarlık, ego sağlamlığı ve empati ile ilgili yurtiçi ve yurtdışı çalışmalar incelenmiştir. Literatür ve değişkenler arasındaki ilişkiler göz önünde bulundurularak, test edilmek üzere aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur;

(H₁) Kadınlar erkeklerden daha dindardır.

(H₂) Eğitim durumu yükseldikçe dindarlık azalmaktadır.

(H₃) Dindarlık ile ego sağlamlığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır.

(H₄) Dindarlık ile empatik ilgi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır.

(H₅) Dindarlık değişkeni ego sağlamlığını yordamaktadır.

(H₆) Dindarlık değişkeni empatik ilgi boyutu yordamaktadır.

(H₇) Dindarlık ile empati arasındaki ilişkiye, ego sağlamlık değişkeninin aracı değişken olarak etkisi bulunmaktadır.

A. Metot

Araştırmada model olarak, değişkenler arasındaki ilişkiyi ele alan tarama modellerinden olan ilişkiyel tarama modeli kullanılmıştır. Nicel olarak yapılan çalışmada metot olarak tarama (survey) yöntemi esas alınmıştır. Verilerin toplanmasında anket yöntemine, katılımcıların belirlenmesinde ise tesadüfi örnekleme yöntemine başvurulmuştur.

1. Örneklem

Bu çalışmanın katılımcıları İstanbul ve Kahramanmaraş'ta ikamet etmekte olan 702 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların 301'i (%42,9) erkeklerden oluşurken 401'i (%57,1) kadınlardan oluşmaktadır. Ekonomik düzey olarak 28 (%4) kişi düşük, 505 (%71,9) kişi orta, 169 (%24,1) kişi ise ortanın üstü gelire sahip olduğunu belirtmiştir.

Yaş aralığına göre 342 (%48,7) kişi 16-25 yaşları arasında, 172 (%24,5) kişi 26-35 yaşları arasında, 98 (%14) kişi 36-45 yaşları arasında ve 90 (%12,8) kişi ise 45-60 yaşları arasındadır. Eğitim durumuna bakıldığında 72 (%10,3) kişi ortaöğretim, 504 (%71,8) kişi üniversite, 126 (%17,9) kişi ise lisansüstü eğitim düzeyindedir. Katılımcıların hayatlarının çoğunu nerede geçirdiklerine bakıldığında; 58 (%8,3) kişi köy/kasaba, 159 (%22,6) kişi ilçe, 485 (%69,1) kişi ise şehir sosyo-kültürel çevresinde yaşamını sürdürmüştür.

2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada değişkenleri ölçebilmek adına üç ayrı ölçek ve araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

a. Kişisel Bilgi Formu: Formda katılımcılara cinsiyet, gelir durumu, yaş, eğitim düzeyi ve hayatlarının çoğunluğunu hangi sosyo-kültürel çevrede geçirdikleri sorulmuştur. Bu demografik değişkenlerin sorulma amacı hem hipotezleri test etmek hem de katılımcıların genel profilini ortaya koymaktır.

b. Ego Sağlamlık Ölçeği: Ölçek, Block ve Kremen (1996) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Kararımak (2007) tarafından yapılmıştır. Ego Sağlamlık Ölçeği 14 maddeden oluşmaktadır. Dörtlü Likert tipine göre uygulanmıştır. Ego Sağlamlık Ölçeğinin KMO değeri ,810 (Barlett's Test $X^2= 1453,363$; $df=91$; $p=,000$)'dur. Ölçek dört alt boyuta ayrılmakta olup toplam varyansın %50,1'ini açıklamaktadır. Bu çalışmadaki Cronbach's

Alpha değeri ise ,742'dir. Ölçeğin bu haliyle güvenilir ve geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

c. Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği: Ölçek Davis tarafından (1980) geliştirilmiştir. 28 maddeden oluşan ölçek beşli Likert tipidir. Perspektif alma, hayal gücü, empatik ilgi ve kişisel stres boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin Türkiye'de güvenilirlik ve geçerlik testi Özcan (2016) tarafından yapılmıştır. Çalışmada Kişilerarası Tepkisellik Ölçeğinin sadece empatik ilgi alt boyutu kullanılmıştır. Empatik ilgi boyutu 7 maddeden oluşmaktadır. Maddeler arasındaki uyumsuzluktan dolayı 3 madde çıkartılmak zorunda kalmıştır. Ölçeğin empatik ilgi boyutunun, KMO değeri ,669 (Barlett's Test $X^2= 228,678$; $df=6$; $p=,000$)'dur. Empatik ilgi boyutunun Cronbach's Alpha değeri ,619'dur. Ölçek güvenilir ve geçerlidir.

d. Müncher Motivasyonel Dindarlık Envanteri: Ölçek Zwingmann ve diğerleri (2004) tarafından geliştirilmiştir. Güvenirlik ve geçerlik çalışması Apaydın (2010) tarafından yapılmıştır. 18 sorudan oluşan envanter 4'lü Likert tipidir. Ölçeğin KMO değeri ,904 (Barlett's Test $X^2=4545,131$; $df=153$; $p=,000$)'tür. Ölçek dört alt boyuta ayrılmış olup faktörler toplam varyansın %57,1'ini açıklamaktadır. Envanterin Cronbach's Alpha değeri ise ,825'tir. Bu çalışmada Müncher Motivasyonel Dindarlık Envanteri güvenilirlik ve geçerlik koşullarını sağlamaktadır. Bu haliyle çalışmada kullanılabilir olduğunu belirtebiliriz.

3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada kullanılan anketler 2016-2017 yıllarında internet ortamında yapılmıştır. Ankete katılanlar İstanbul ve Kahramanmaraş illerinde ikamet etmektedir. Anket formunda gerekli açıklamalar yapılmıştır. Katılımcılar gönüllülük esasına dayalı olarak çalışmaya katılmıştır. Anketler internet ortamında çeşitli sosyal medya sitelerine, whatsapp gruplarına ve belli mail gruplarına gönderilerek yapılmıştır.

Ankete katılanların toplam sayısı 702 kişidir. Verilerin analizinde IBM SPSS-18 programına başvurulmuştur. Verilerin analizinde SPSS programına bağlı olarak betimsel ve çıkarımsal istatistik kullanılmıştır. SPSS'de grup farklılıklarını ortaya koymak amacıyla t-test, korelasyon ilişkilerini belirtmek için Pearson Korelasyon testi, yordama ilişkilerini saptamak amacıyla çoklu regresyon ilişki testleri uygulanmıştır. Aracı değişen etkisini belirlemek amacıyla Hayes'in (2013) geliştirmiş olduğu Process Makro eklentisi kullanılmıştır. Process Makro for SPSS eklentisi aracı değişken (mediator) ve düzenleyici değişken (moderator) etkisini analiz etmede oldukça kullanılmaktadır.

B. Bulgu ve Yorumlar

Bu çalışmada hipotezlere bağlı olarak cinsiyet ve eğitim düzeyi gibi demografik değişkenlere bağlı olarak ego sağlamlık ve dindarlık değişkenlerinin ilişkisine bakılmıştır. Ayrıca dindarlık değişkeninin ego sağlamlık değişkeni ve empatik ilgi değişkeni ile ilgili korelasyon ilişkileri incelenmiştir. Bunun yanı sıra dindarlığın, çalışmanın diğer değişkenlerini yordayıp yordamadığı da ele alınmıştır. Son olarak da ego sağlamlık değişkeninin, dindarlık ile empati arasındaki ilişkiye aracı değişken olarak etkisi analiz edilmiştir.

1. Cinsiyete Göre Dindarlık

Cinsiyet gruplarına göre dindarlık düzeyinin anlamlı derecede değişip değişmediğini belirlemek amacıyla bağımsız örneklem için t-test yapılmıştır. Burada asıl belirlenmek istenen kadınların erkeklerden daha dindar olup olmadıklarıdır. Aşağıdaki tabloda bu durum aktarılmaktadır.

Tablo 1: Cinsiyete Göre Dindarlık

	Cinsiyet	N	Ort.	Std. S.	S.D.	t	p
Dindarlık	Erkek	301	3,47	0,33	700	1,014	0,311
	Kadın	401	3,45	0,30			

Tablo 1’de cinsiyete göre dindarlığa bakıldığında istatistiki açıdan anlamlı ($t_{(700)} = 1,014$; $p > 0,05$) bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Bu nedenle dindarlık değişkeni açısından cinsiyet grupları arasında anlamlı derecede farklılaşmanın (ort= 3,47 (erkek), 3,45 (kadın); s.s.=,33 ve ,30) olmadığı görülmektedir. Test edilen “(H_1) kadınlar erkeklerden daha dindardır” hipotezi, istatistiki olarak doğrulanamamıştır. İstatistiki anlamlılık düzeyini göz ardı ederek yorumlanacak olduğunda erkeklerin dindarlık düzeyi kadınlardan daha yüksek çıkmıştır.

Ayten ve Tura’nın çalışmasında erkeklerin kadınlardan daha dindar olduğu tespit edilmiştir (Ayten & Tura, 2017). Cinsiyete göre dindarlık konusunda yapılan bir meta analiz çalışmasında ise kadınların erkeklerden kısmen de olsa daha dindar olduğu ifade edilmiştir (Yapıcı, 2016). Fakat bu araştırmanın t-test bulgularında, dindarlık konusunda cinsiyete göre bir farklılaşma söz konusu değildir.

2. Eğitim Durumuna Göre Dindarlık

Eğitim durumuna göre dindarlık düzeylerinde, literatüre dayalı olarak genel anlamda farklılıklar olması beklenilmektedir. Burada eğitim durumuna

göre dindarlık düzeylerinde istatistiki olarak anlamlı farklılıklar olup olmadığına bakılmaktadır. Dindarlık çalışmalarında eğitim düzeyi yükselen bireylerin dindarlık düzeylerinde bir düşüş olduğu yönünde öngörüler daha ağır basabilmektedir. Aşağıdaki tabloda katılımcıların eğitim seviyelerine göre dindarlık durumları aktarılmaktadır.

Tablo 2: Eğitim Durumuna Göre Dindarlık (ANOVA)

	Kare. Top.	SD	F	p	Ort.	SS
Gruplar Arası	,515	2	2,676	,070	4,46	,310
Gruplar İçi	67,256	699				
Toplam	67,771	701				

Tablo 2’de eğitim durumuna göre dindarlık düzeylerinde istatistiki olarak anlamlı derecede ilişkiler ($F_{(2,699)}=2,676;p>0,05$) olmadığı görülmektedir. Çalışmanın hipotezinde eğitim durumuna göre dindarlık düzeylerinin farklılaşacağı öngörüsü olmasına rağmen bu öngörü gerçekleşmemiştir. Çalışmanın “(H_2) eğitim durumu yükseldikçe dindarlık azalmaktadır” hipotezi doğrulanamamıştır.

Literatürde yapılan bir çalışmada eğitim düzeyine göre dindarlık puanlarında anlamlı derecede farklılaşma olduğu belirtilmiştir. Bu araştırmanın bulgularına göre eğitim düzeyi ilkökul olanlar en yüksek dindarlık puanına sahipken eğitim düzeyi üniversite olanlar en düşük dindarlık puanına sahiptir (Özcan, 2016). Yetişkin katılımcılar üzerinde yapılan bir başka çalışmada ise demografik değişkenler ile dindarlık arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. Bu çalışmanın bulgularına göre ise eğitim düzeyine göre dindarlık değişkeninde anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir (Koç, 2010).

3. Dindarlık ile Ego sağlamlığı ilişkisi

Bu çalışmada oluşturulan hipoteze bağlı olarak dindarlık ile ego sağlamlığı arasındaki ilişkinin pozitif yönde olacağı öngörülmektedir. Ego sağlamlığı toparlanmaya yönelik kişisel güçlü yönler, kendine yönelik olumlu değerlendirmeler ve yeniliklere açık olma boyutlarından oluşmaktadır. Dindarlığın genel özellikleri, ego sağlamlığının bu üç boyutunu çeşitli şekillerde kapsayabilmektedir. Bu bakımdan dindarlık ile ego sağlamlığı arasında pozitif yönde anlamlı istatistiki ilişkilerin olduğu yönünde hipotez ileri sürülmektedir. Aşağıdaki tabloda ego sağlamlığı ile dindarlık arasındaki ilişkiyi ortaya koyan Pearson Korelasyon ilişkisi sunulmaktadır.

Tablo 3: Dindarlık ile Ego Sağlamlığı İlişkisi

		Ego Sağlamlığı
	P. Korelasyon	145**
Dindarlık	p	,000
	N	702

** p< 0.01 (2-Yönlü).

Tablo 3'te görüldüğü üzere dindarlık ile ego sağlamlığı arasında istatistiki olarak anlamlı düzeyde pozitif yönde zayıf bir ilişki bulunmaktadır ($r_{(702)} = ,145$; $p < ,001$). Tablo 3'te ortaya koyulan bulgulara göre dindarlık düzeyi ile ego sağlamlık düzeylerinde paralellik olduğu görülmektedir. Tablo 3'ten hareketle dindarlık ile ego sağlamlığı arasında %14 gibi bir ilişkinin olduğunu söylemek mümkündür ($r = 145$). Dindarlık ile ego sağlamlığı arasındaki bu ilişki istatistiki olarak manidardır. Buradan hareketle çalışmada öne sürülen "*(H₃) dindarlık ile ego sağlamlığı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır*" hipotezi doğrulanmıştır.

Psikolojik dayanıklılık ile dindarlık arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalara bakıldığında anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Bir çalışmada olumlu dini başa çıkma ile psikolojik sağlamlık arasında olumlu yönde güçlü korelasyon ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Nazlı Batan & Ayten, 2015). Dindarlık ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi de ele alan bir başka çalışmada ise olumlu dini başa çıkma ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı derecede bir ilişki bulunmazken, olumsuz dini başa çıkma ile psikolojik sağlamlık arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir (Uysal et al., 2017).

4. Dindarlık ile Empatik İlgili İlişkisi

İnsanların en temel özelliklerinden birisi de empati yapabilme yeteneğidir. Diğerkam değerlerin oluşmasında empati çok önemlidir. Dindarlık diğerkam değerlere sürekli atıf yapmakta ve diğerini hissetmenin önemini vurgulamaktadır. Bu bakımdan dindarlık ile empatik ilgi arasında ilişki olması kaçınılmaz gibi görünmektedir. Çalışmada dindarlık ile empatik ilgi arasında ilişki olduğu öngörülmektedir. Aşağıdaki tabloda dindarlık ile empati arasındaki korelasyon ilişkisini ortaya koyan bulgular sunulmaktadır.

Tablo 4: Motivasyonel Dindarlık ile Empatik İlgili İlişkisi

		Empatik İlgili
	P. Korelasyon	250**
Dindarlık	p	,000
	n	702

** p< 0.01 (2-Yönlü).

Tablo 4'e bakıldığında dindarlık ile empatik ilgi arasında istatistiki olarak anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmektedir ($r_{(702)} = ,250$; $p < ,001$). Pearson korelasyon ilişkisine bakıldığında dindarlık ile empati arasında pozitif yönde anlamlı derecede ilişki bulunmaktadır ($r = ,250$). Buradan hareketle dindarlık ile empati arasında %25 oranında bir ilişki olduğu söylenebilir. Ayrıca dindarlık ile empati arasındaki ilişkinin ($r = ,250$) dindarlık ile ego sağlamlığı arasındaki ilişkiden ($r = ,145$) daha yüksek olması da ayrıca önemli görülmektedir. Bulgulardan hareketle "*H₄ dindarlık ile empatik ilgi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır*" hipotezi doğrulanmıştır.

Dindarlık literatürüne bakıldığında dindarlık değişkeni ile olumlu olduğu düşünülen değişkenler arasında pozitif yönlü ilişkilerin çıkacağı öngörüsü ağır basmaktadır diyebiliriz. Empatik ilgi de psikolojide olumlu değişkenlerden biridir diyebiliriz. Dindarlık ile empatik ilgi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada, dindarlık ile empatik ilgi değişkeni arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu belirtilmiştir (Uysal, 2016). Dindarlık ile empati arasındaki ilişkiyi kapsamlı bir şekilde inceleyen başka bir çalışmada da ise iki değişken arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre dini inanç ve dini ibadet faktörleri ile empatik ilgi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur (Ayten, 2013).

5. Dindarlık Değişkeninin Ego Sağlamlığını Yordaması

Din, genel anlamda bireyin günlük hayatını etkilediği gibi psikolojik, sosyal ve birçok yönden etkilemektedir. Bu bakımdan dindarlığın, kişinin ego sağlamlık düzeyini etkilediği düşünülmektedir. Aşağıdaki tabloda dindarlığın ego sağlamlık düzeyini yordamasıyla ilgili regresyon bulguları sunulmaktadır.

Tablo 5: Dindarlık ile Ego Sağlamlığı Regresyon İlişkisi

Model	t	Beta	R ²	ΔR ²	p	F
Regresyon	3,874	,145	,021	,020	,000	15,007

a. Bağımsız Değişken: Dindarlık b. Bağımlı Değişken: Ego Sağlamlığı

Tablo 5'e bakıldığında dindarlık değişkeni ile ego sağlamlık değişkeni arasında anlamlı düzeyde regresyon ilişkisi bulunmaktadır ($F_{(1,700)}= 15,007$; $p<,001$). Dindarlık değişkeni ile ego sağlamlığı arasında pozitif yönde ilişki olduğu görülmektedir ($B=,145$). Regresyon ilişkisinde düzeltilmiş ΔR^2 değerine bakıldığında dindarlık değişkeni, ego sağlamlık değişkenini ,020 oranında yordamaktadır. Buna göre ego sağlamlığı değişkenindeki varyansın ,020'si dindarlık değişkenine bağlıdır. Buradan hareketle "*(H₅) Dindarlık değişkeni ego sağlamlığını yordamaktadır*" hipotezi doğrulanmıştır. Dindarlık, düşük düzeyde de olsa ego sağlamlığı üzerinde etkili olmaktadır.

Türkiyede yapılan bir çalışmada dindarlığın psikolojik sağlamlığı yordamasını içeren dini başa çıkmaya ilişkin alt boyutlar ve değişimler, psikolojik sağlamlığın %15'ini açıklayabildiği aktarılmıştır (Uysal et al., 2017). Dindarlığa ait alt boyutların psikolojik sağlamlığı %15 oranında açıklaması gayet manidar görünmektedir.

6. Dindarlık Değişkeninin Empatik İlgii Yordaması

Çalışmada dindarlık ile empatik ilgi arasında korelasyon ilişkisinin, dindarlık ile ego sağlamlığı ilişkisinden daha yüksek olduğu görülmüştür. İstatistiki olarak değerlendirildiğinde korelasyon ilişkisi yüksek olan değişkenlerin regresyon ilişkileri de yüksek çıkmaktadır. Bu bakımdan dindarlık ile empatik ilgi regresyon ilişkisinin ego sağlamlığına göre daha yüksek çıkacağı tahmin edilebilir. Burada dindarlığın, empatik ilgiyi hangi oranlarda etkilediği ve açıkladığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Aşağıdaki tabloda dindarlık ile empatik ilgi arasındaki regresyon ilişkisi ve dindarlığın empatik ilgiye ne kadar etki ettiği aktarılmaktadır.

Tablo 6: Dindarlık ile Empatik İlgii Regresyon İlişkisi

Model	t	Beta	R ²	ΔR ²	p	F
Regresyon	6,821	,250	,062	,061	,000	46,525

a. Bağımsız Değişken: Dindarlık b. Bağımlı Değişken: Empatik İlgii

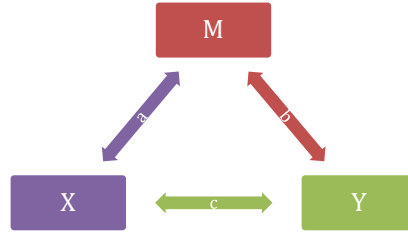
Tablo 6'ya bakıldığında dindarlık ile empatik ilgi arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($F_{(1,700)}= 46,525$; $p<,001$).

Dindarlık ile empatik ilgi arasındaki ilişki pozitif yönde seyretmektedir ($B=,250$). Dindarlık ile empatik ilgi arasındaki regresyon ilişkisine bakıldığında manidar bir ilişki olduğu görülmektedir. Düzeltilmiş ΔR^2 değerine bakıldığında dindarlık değişkeni empatik ilgi değişkenini ,060 oranında yordamaktadır. Buna göre empatik ilgi değişkenindeki varyansın ,060'ı dindarlık değişkenine bağlıdır. Buradan hareketle “(H_6) Dindarlık değişkeni empatik ilgi boyutu yordamaktadır” hipotezi doğrulanmıştır. Dindarlık değişkeni empatik ilgiye çok yüksek olmasa dahi etki ettiği regresyon katsayısında açıkça görünmektedir.

Literatürde dindarlığın empatiyi yordamasına dair yapılan regresyon analizlerini içeren çalışmalara bakıldığında; Uysal (2016) genel dindarlık ve öznel dindarlık algısının empatik ilginin %13'ünü açıkladığını ifade etmiştir. Yapılan başka bir çalışmada ise dini davranış ve dini duygunun empati yapma durumunun ,060'ı yordadığı bulgulanmıştır (A. Şahin, 2008).

7. Ego Sağlamlığının Dindarlık ve Empati İlişkisinde Aracı Değişkenlik Rolü (Mediator)

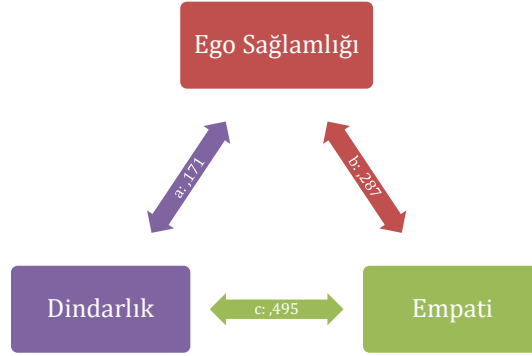
Aracı değişken (mediator) bağımsız değişkenin etkisini bağımlı değişkene aktaran bir değişkendir. Aracı değişken, bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni açıklama etkisini ele almaktadır (Şahin & Gürbüz, 2017). Bir değişkenin aracı değişken olabilmesi için birtakım şartlar bulunmaktadır. İstatistiki açıdan bir değişkenin aracı değişken olma şartları Şekil 1’de görselleştirilerek aktarılmaktadır.

Şekil 1: Aracı Değişken Modeli Örneği

X bağımsız değişken, Y bağımlı değişken ve M ise aracı değişken görevi görmektedir. M değişkeninin aracı değişken olabilmesi için X'in Y üzerinde regresyon ilişkisi olması, X'in M üzerinde regresyon ilişkisi olması ve M'nin Y üzerinde regresyon ilişkisi olması gerekmektedir (Hayes, 2013; F. Şahin & Gürbüz, 2017). Buradan hareketle “a”, “b” ve “c” yönlerini gösteren yolların, regresyon ilişkilerinin istatistiki olarak anlamlı olması gerekmektedir. Hayes (2013) SPSS’te yapılan aracı değişkenin, daha işlevsel ve kullanıcı dostu olması amacıyla yeni bir yöntem geliştirmiştir. Bu eklentinin adı Process Makro’dur. Hayes’in (2013) aracı değişken (mediation) ve düzenleyici

değişken (moderation) için geliştirmiş olduğu SPSS Process Makro eklentisi oldukça kullanışlı ve işlevseldir. Process Makro'da yapılan bootstrap analizi kullanıcı açısından kolaylık sağlamak ve analizlerin yapılmasına yardımcı olmaktadır (Hayes, 2013). Aşağıda Hayes'in, "Process Makro bootstrap" yöntemi kullanılarak aracı değişken etkisi analiz edilmiştir.

Şekil 2: Çalışmanın Aracı Değişken Modeli

Dindarlık ile empati arasındaki ilişkiyi ele alan aracı değişken modeli Şekil 1'deki gibidir. Ego sağlamlığının aracı değişken olabilmesi için regresyon katsayısının belli düzeylerde ilişkili olması gerekmektedir. Hayes'in SPSS için geliştirmiş olduğu process makro programına göre regresyon katsayılarının değişkenler arasında ilişkili çıkması gerekmektedir. Oluşturulan modele göre dindarlık ile empati arasında regresyon katsayısı, dindarlık ile ego sağlamlığı ve ego sağlamlığı ile empati arasındaki regresyon katsayısı ilişkili çıkmıştır. Regresyon katsayılarının (regression coeff.) ilişki durumundan dolayı ego sağlamlığı aracı değişken olarak kullanılabilir (a=,171; b=,287; c=,495; p=,000). Dindarlık ile empati arasındaki ilişkiye, aracı değişken olan ego sağlamlık modelinin, istatistiki olarak tüm şartları sağladığı görülmektedir.

Aracı değişken olan ego sağlamlığının anlamlılık ve etkisine SPSS Process'te, dindarlığın empati üzerindeki dolaylı etkisi analizine (indirect effect) bakmak gerekmektedir. SPSS Process bootstrap analizinde istatistiki anlamlılık BootLLCI ve BootULCI etkilerinden anlaşılmaktadır. Aracı değişkenin anlamlı olabilmesi için her iki değer de aynı yönde olması gerekmektedir (Hayes, 2013). Yapılan analizler sonucunda ego sağlamlığının, dindarlık ile empati arasındaki ilişkisinde aracı değişken olarak kullanılabileceği söylenebilir (Etki=,0494; BootSE=,0186; BootLLCI=,0174; BootULCI=,0892; p=,000). Bootstrap değerine göre ego sağlamlığının, aracı değişken olarak pozitif yönde ve anlamlı düzeyde etkisi bulunmaktadır. Buna göre dindarlık ile empati ilişkisi arasında ego

sağlamlığının aracı değişken etkisi ,049 olarak tespit edilmiştir. Ego sağlamlığı aracı değişken olarak, bu ilişkide belli miktarda etki etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bulgu ve analizlerine göre t-test ve ANOVA fark testlerinde cinsiyet ve eğitim durumuna göre dindarlık değişkeninde anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmektedir. Korelasyon ilişkilerine bakıldığında dindarlık ile ego sağlamlığı arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dindarlık ile empatik ilgi arasında ise istatistiki olarak olumlu ve manidar bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmaktadır. Korelasyon ilişkilerinde dikkat çekici olan dindarlıkla empatik ilgi arasındaki ilişkinin dindarlıkla ego sağlamlığı arasındaki ilişkiden daha yüksek çıkmış olmasıdır.

Çalışmanın bulgularında regresyon analiz sonuçlarına bakıldığında dindarlık hem ego sağlamlık değişkenini hem de empatik ilgi değişkenini yordamaktadır. Dindarlık ile empati arasındaki ilişkide ego sağlamlık değişkeni aracı değişken olarak açıklama etkisine sahiptir. Dindarlık ile ego sağlamlığı arasındaki korelasyon ilişkisinin zayıf olduğunu, empati ile ilişkisinin ise orta dereceye yakın olduğunu söylemek mümkündür. Regresyon ilişkilerine göre bakıldığında dindarlık empatiyi, psikolojik sağlamlıktan daha fazla yordamaktadır. Ego sağlamlık değişkeninin empati ile dindarlık arasında aracı değişken olması da ayrıca manidar görünmektedir. Her yaş dönemini kapsayan geniş çalışmaların yürütülmesi bu alandaki literatürü zenginleştirecektir. Ana değişken olan dindarlığın yanında ahlaki değerler de kullanılabilir. Dindarlık ve ahlaki değerlerin, diğer değişkenler arasındaki ilişkilerine etkisi de araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AYTEN, A. (2013). *Empati ve din: Türkiye'de yardımlaşma ve dindarlık üzerine psiko-sosyal bir araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- AYTEN, A., & TURA, H. (2017). Affetme ve Dindarlık, Hayat Memnuniyetini Nasıl Destekler? *İslâmî İlimler Dergisi*, 12(3), 27-54.
- BLACKSTONE, J. (2007). *The empathic ground: intersubjectivity and nonduality in the psychotherapeutic process*. State University of New York Press.
- BLOCK, J. (2002). *Personality as an affect-processing system: toward an integrative theory*. New Jersey: Psychology Press/Lawrence Erlbaum Associates.

- BLOCK, J., & KREMEN, A. M. (1996). IQ and Ego-Resiliency: Conceptual and Empirical Connections and Separateness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(2), 349–361.
- DAMIANO, R. F., de ANDRADE RIBEIRO, L. M., Dos SANTOS, A. G., Da SILVA, B. A., & LUCCHETTI, G. (2017). Empathy is Associated with Meaning of Life and Mental Health Treatment but not Religiosity Among Brazilian Medical Students. *Journal of Religion and Health*, 56(3), 1003–1017. <https://doi.org/10.1007/s10943-016-0321-9>
- FARKAS, D., & OROSZ, G. (2013). The link between ego-resiliency and changes in Big Five traits after decision making: The case of Extraversion. *Personality and Individual Differences*, 55(4), 440–445. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.04.003>
- FARKAS, D., & OROSZ, G. (2015). Ego-resiliency reloaded: a three-component model of general resiliency. *PloS One*, 10(3), e0120883. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0120883>
- GHOSHAL, M., & MEHROTRA, S. (2017). Maternal spiritual health as a predictor of psychological well-being and resilience of her young adult offspring. *Mental Health, Religion & Culture*, 20(2), 101–108. <https://doi.org/10.1080/13674676.2017.1320369>
- GLADDEN, P. R., WELCH, J., FIGUEREDO, A. J., & JACOBS, W. J. (2009). Moral intuitions and religiosity as spuriously correlated life history traits. *Journal of Evolutionary Psychology*, 7, 167–184. <https://doi.org/10.1556/JEP.7.2009.2.5>
- GÖCEN, G. (2013). Pozitif Psikoloji Düzleminde Psikolojik İyi Olma ve Dini Yönelim İlişkisi: Yetişkinler Üzerine Bir Araştırma. *Toplum Bilimleri*, 7(13), 97–130.
- GÖCEN, G. (2012). Empati ve Din. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUIFD)*, 14(25), 273–277. <https://doi.org/10.17335/SUIFD.40911>
- HAYES, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis*. New York, NY: Guilford Press.
- KARAIMAK, Ö., & SİVİŞ-ÇETİNKAYA, R. (2011). Benlik Saygısının ve Denetim Odağının Psikolojik Sağlamlık Üzerine Etkisi: Duyguların Aracı Rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 30–43.
- KARIM MITHAA, b and S. A. (2016). The faith community and mental health resilience amongst Australian Ismaili. *MENTAL HEALTH, RELIGION & CULTURE*, 19(2), 192–207.
-

- KOÇ, M. (2009). Dindarlık ile empatik eğilim: yetişkinler üzerine ampirik bir araştırma. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 43(1), 1-18.
- KOÇ, M. (2010). Demografik Özellikler ile Dindarlık Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 217-248.
- KOHUT, H. (1971). *The analysis of the self: a systematic approach to the psychoanalytic treatment of narcissistic personality disorders*. The University of Chicago Press.
- KOHUT, H. (1977). *The restoration of the self*. The University of Chicago Press.
- ŁOWICKI, P., & ZAJENKOWSKI, M. (2017). No empathy for people nor for God: The relationship between the Dark Triad, religiosity and empathy. *Personality and Individual Differences*, 115(1), 169-173. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.02.012>
- MCDONALD, J. E., OLSON, J. R., LANNING, A. H., GODDARD, H. W., & MARSHALL, J. P. (2018). Effects of Religiosity, Forgiveness, and Spousal Empathy on Marital Adjustment. *Marriage & Family Review*, 54(4), 393-416. <https://doi.org/10.1080/01494929.2017.1403992>
- MIZUNO, Y., HOFER, A., FRAJO-APOR, B., WARTELSTEINER, F., KEMMLER, G., PARDELLER, S., ... UCHIDA, H. (2018). Religiosity and psychological resilience in patients with schizophrenia and bipolar disorder: an international cross-sectional study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 137(4), 316-327. <https://doi.org/10.1111/acps.12838>
- MOSQUEIRO, B. P., da ROCHA, N. S., & FLECK, M. P. de A. (2015). Intrinsic religiosity, resilience, quality of life, and suicide risk in depressed inpatients. *Journal of Affective Disorders*, 179(1), 128-133. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2015.03.022>
- NAZLI BATAN, S., & AYTEN, A. (2015). Dinî Başa Çıkma, Psikolojik Dayanıklılık ve Yaşam Doyumu İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi Cilt*, 15(3), 67-92.
- ÖZCAN, Z. (2016). Empati ve Dindarlık Arasındaki İlişki Relationship Between Empathy and Religiousness. *İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ*, 5(8), 2758-2781. Retrieved from <http://www.itobiad.com/download/article-file/225024>
- PEW. (2014). Adults in South Dakota - Religion in America: U.S. Religious Data, Demographics and Statistics | Pew Research Center.
- ŞAHİN, A. (2008). Ergenlerde Dindarlık ve Empati. *Marife*, 8(1), 149-166.

- ŞAHİN, F., & GÜRBÜZ, S. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi* (3rd ed.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- UYSAL, V. (2016). Gençlerde Empati Eğilimi, Anne-Baba Tutumları ve Dindarlık. *DEUIFD*, 1(1), 7-40.
- UYSAL, V., KAYA GÖKTEPE, A., KARAGÖZ, S., & İLERİSOY, M. (2017). Dinî Başa Çıkma ile Umut, Hayat Memnuniyeti ve Psikolojik Sağlık Arasındaki Etkileşim Üzerine Bir Araştırma. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(52), 139-160. <https://doi.org/10.15370/maruifd.333535>
- UYSAL, V., TURAN, Ş., & IŞIK, Z. (2014). Motivasyonel Dindarlık Ölçeği (MMRI) Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Islamic Research*, 25(1), 15-27.
- WILSON, J. P. (JOHN, P., & THOMAS, R. B. (2004). *Empathy in the treatment of trauma and PTSD*. Brunner-Routledge.
- YAPICI, A. (2016). Cinsiyete Göre Farklılaşan Dindarlıklar ve Kadınlarda Dinsel Yaşamın Görüntüleri. *Dini Araştırmalar*, 1(1), 131-161.
- ZWINGMANN, C., GROM, B., SCHERMELLEH, K., MADSEN, R., SCHMITZ, E., MOOSBRUGGER, H., & APAYDIN, H. (2010). Münchener Motivasyonel Dindarlık Envanteri: Boyutsal Kontrol ve Denetim. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 287-312.

bilimname XXXVI, 2018/2, 605-607

Arrival Date: 02.07.2018, Accepting Date: 25.10.2018, Publishing Date: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.439858>

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN RELIGIOSITY, EGO RESILIENCE AND EMPATHY

Sezai KORKMAZ^a

Extended Abstract

The variable of religiosity has been influencing many aspects of human life. In various studies, religiosity variables are associated with different variables. The variables of this research are religiosity, ego resilience and empathy. For this reason, In this study examines the relationship among religiosity, ego stability or resilience and empathy. Human beings coincidence many positive and negative events throughout their lives. People can be happy and sad in lifespan when they are coping with these events. In both cases, there are some psychological processes that need to be taken under control (Nazlı Batan & Ayten, 2015). It is revealed in various studies that psychological processes in which a person uses coping with positive or negative events are also influenced by religiousness (Ghoshal & Mehrotra, 2017; Göcen, 2013; Karim Mithaa, 2016; Nazlı Batan & Ayten, 2015; Özcan, 2016; PEW, 2014; Uysal, Kaya Göktepe, Karagöz, & İlerisoy, 2017).

As mentioned earlier, there are three variables in the study. These variables are religiosity, ego stability or resilience and empathy (empathic interest). Religiosity is evaluated according to criteria of Muncher motivational religiosity. In this respect, the concept of religiosity which the first variable of study is defined as the a form of personal development of a one's positive religious thoughts, experiences and behaviors (Uysal, Turan, & Işık, 2014). Religiosity which depending on motivational piety includes moral self-control, providing cooperation in important life events, indirect monitoring of important life events, self-respect, gratitude and apprentice, prosocial behaviors and ideological knowledge (Uysal vd., 2014; Zwingmann vd.,

^a Res. Asst., Kahramanmaraş Sutcu Imam University Theology Faculty, kzsezai@gmail.com

2010).

The second variable of this research is ego resilience. There are concepts in various names in ego resilience. These various labels are psychological resilience, resilience, psychological stability, strength or psychological strength and so forth. The concept of “*ego-resiliency is relevant to the dynamic capacity of an personel to alter a characteristic standart of ego-control, as a function of the demand characteristics of the environmental context, so as to protect or improve system balance*” (Block & Kremen, 1996:351). Otherwise, ego resilience is defined as the capability of a person to overcome adverse situations and events by using the ability to adapt and cope with (Block & Kremen, 1996, Kararmak & Sivish-Cetinkaya, 2011). The last variable of this research is empathy. Empathy is the ability to think and feel about another person inner life) (Kohut, 1971, Wilson & Thomas, 2004). Also empathy is indirect observation of the person. It is to be able to observe the events cognitively and emotionally from someone else's point of view (Blackstone, 2007; Kohut, 1977).

The main questions of the study are;

- a. Are there differences between the groups on religiosity by gender and level of education?
- b. Are there positive or negative correlations between religiosity, ego resilience and empathy?
- c. Is the religiosity a significant predictor of ego resilience (regression relations) ?
- d. Is the religiosity a significant predictor of empathy?
- e. Is ego resilience a mediator variable of the relationship between religiosity and empathy?

Method

Survey method and documentation were used in this research. The survey is conducted on the internet by social media, e-mail and other internet communication tools. The study was conducted with 702 participants between 16-60 years old. In the study, Personal Information Form, Muncher Motivational Religiosity Scale, Ego-Resiliency Scale and Interpersonal Reactivity Index (IRI) were utilized. Personal Information Form was arranged by researcher. Muncher Motivational Religiosity Scale was developed in 2004 by Zwingmann et al. Ego-Resiliency Scale was developed by Block and Kremen in 1996. Empathy Scale was developed by Davis in 1980. Descriptive analysis, T-test, ANOVA, Pearson correlation, regression

analysis and Process Macro for SPSS to determine mediator variable from IBM SPSS 18 were used in the analysis of data.

Findings and Results

According to the independent t-test and ANOVA difference tests, there is no significant relationship between groups of gender and level of education in term of religiosity. When the correlation is examined, it is determined that there is a statistically significant relationship between religiosity and ego resilience in the positive direction ($r_{(702)}=.145; p<.001$). The correlation between religiosity and empathy are also the same aspect ($r_{(702)}=.250; p<.001$).

When examining the regression analysis, religiosity is a significant predictor of ego resilience ($F_{(1,700)}= 15,007; p<.001; \beta= .145; \Delta R^2=.020$). Additionally, the variable of religiosity is also a statistically significant predictor of empathy ($F_{(1,700)}= 46,525; p<.001; \beta= .250; \Delta R^2=.060$). The variable of ego resilience a significant mediator variable of the relationship between religiosity and empathy (Effect=.0494; BootSE=.0186; BootLLCI=.0174; BootULCI=.0892; $p=.000$).

Keywords: Psychology of religion, Religiosity, Ego resilience, Empathy.

